

**ОСОБЛИВОСТІ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ В СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНИХ
МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ**

УДК 378.011.3 – 051:7

Юлія Колісник-Гуменюк, кандидат педагогічних наук,
Відокремлений структурний підрозділ
“Львівський навчально-науковий центр професійної освіти”
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, м. Київ

**ОСОБЛИВОСТІ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ В СТАНОВЛЕННІ
ПРОФЕСІЙНИХ MORАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ**

У статті проведено аналіз та значення впливу гуманітарної підготовки на формування та становлення професійних якостей майбутніх фахівців художнього профілю. Доведено, що гуманітарна підготовка в професійно-художніх закладах освіти спрямована на стимулювання соціального й соціально-психологічного розвитку особистості майбутнього фахівця.

Ключові слова: гуманізація, гуманітаризація, духовність, професійно-етична культура, професійна підготовка, художній профіль, митці.

Літ. 10.

Yuliya Kolisnyk-Humenyuk, Ph.D. (Pedagogy), Separate Structural Unit
“Lviv Educational and Scientific Center of Vocational Education”
of the National Mykhaylo Drahomanov Pedagogical University, Kyiv

**FEATURES OF HUMANITARIAN TRAINING FOR THE DEVELOPMENT OF
PROFESSIONAL AND MORAL-ETHICAL QUALITIES OF FUTURE SPECIALISTS OF
ARTISTIC PROFILE**

The article conducts an analysis and deals with the significance of the influence of humanitarian training on the formation and development of professional qualities of future specialists in the field of arts. It is proved that humanitarian training in professional-arts establishments of education is aimed to stimulate the social and socio-psychological development of the future specialist personality, which in particular includes: mastering of the social knowledge necessary for orientation in the surrounding world; acquiring interactive abilities – the ability independently organize interaction with other people and carry out the joint activities, speech competence, the necessary abilities in the field of social assessment and self-evaluation, which will ensure the definition and implementation of an adequate attitude towards themselves and others through a high level of professional and ethical culture.

The spiritual and value basis of humanitarian disciplines is studied, which takes into account not only external human needs, but also aspects related to the meaning of life, the relationship of the past, the present and the future, the analysis of human activity and its impact on subsequent generations.

The tasks of humanitarian training are considered, which include: the formation of the system of scientific knowledge, concepts and skills in the students; the implementation of the professional orientation of the content of education; formation of the scientific world outlook, scientific and creative thinking, education of ecological culture and value attitude to science in the youth.

The effectiveness of the humanization of education is determined by the principles of environmental compatibility and environmental suitability. Each person has spiritual needs, which are manifested in accordance with the behavior and outlook. Providing the nature-friendly support to the personality of a young person will promote the development of nature-friendly spirituality, which promotes self-organization, self-regulation, self-determination of the moral and spiritual formation in life. At the same time, joining the culture forms the intellectual, moral, aesthetic interests of a person, develops the spiritual needs that affect lifestyle, value orientations, motives, interests and ideals, an active attitude to the surrounding reality and reflect the level of the spiritual culture of society.

Keywords: humanization, humanitarization, spirituality, professional and ethical culture, professional training, artistic profile, artists.

Постановка проблеми. Характерною особливістю сучасного суспільства є поступова втрата духовно-моральних цінностей. Прогрес сучасної цивілізації багато в чому обмежив можливості всебічного розвитку людини, на перший план виступила підготовка “вузького”

фахівця, своєрідна стандартизація особистості, що призводить до консерватизації освіти і культури. У зв'язку з цим однією з найактуальніших проблем діяльності професійно-художніх навчальних закладів є гармонійне поєднання гуманітарної підготовки майбутніх спеціалістів з професійним становленням.

ОСОБЛИВОСТІ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ В СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНИХ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

У процесі гуманітарної підготовки фахівця художнього профілю важливо послідовно впроваджувати гуманістичну ідею, метою якої є виховання особистості з притаманною їй відповідальністю, високою моральністю і високим рівнем професіоналізму. Гуманістично орієнтоване суспільство прагне втілити в практику освіти пріоритети загальнолюдських цінностей, на основі поглиблення зв'язків між культурою та освітою, зростання ролі культурологічної підготовки майбутніх фахівців. Ставиться акцент не лише на засвоєнні заданої кількості інформації, а й на розвитку культури мислення, спілкування, вияві почуттів, формуванні культурно-етичної поведінки особистості. Тому обрана тема є потрібною і актуальною.

Мета статті. Проаналізувати вплив суспільно-гуманітарної підготовки студентів професійно-художніх закладів освіти на процес формування та якості зростання показників їхньої професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчені розглядають сутність явища гуманізації у різних аспектах: подолання технократизму засобами пізнавальної діяльності, гуманістичного мислення, сходження до творчості (С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, А.О. Молчанова, А.І. Чуткий та ін.; професійної адаптації й науково-технічного прогресу (К.Ф. Беркіта, Н.Б. Лозинська); поєднання з диференціацією та індивідуалізацією навчально-виховного процесу (Т.В. Равчина, І.Є. Унт).

С.У. Гончаренко пропонує трактування гуманізації освіти як одного з нових соціально-педагогічних принципів, що відображає спрямованість розвитку освіти на гуманні стосунки в суспільстві як загальнолюдську цінність [6, 157]. За висловом Г.О. Балла, цивілізаційне підґрунтя гуманізації освіти забезпечується процесом переходу суспільства на такий рівень, де підвищується попит на креативність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність. Провідну ідею гуманізації освіти учений вбачає в орієнтації її цілей, змісту, форм і методів на особистість того, хто навчається, гармонізацію її розвитку [2]. Гуманізація полягає в наданні людині необхідного обсягу зовнішньої свободи й дієвої допомоги у здобутті внутрішньої особистісної свободи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гуманізація освіти передбачає антропоцентристський підхід, підвищення питомої ваги предметів гуманітарного циклу, звернення до світової культури, історії, духовних цінностей, якими

мають пронизуватися всі навчальні дисципліни. В основу освіти ставляться ідеї добра, людяності, миру, милосердя [3, 175]. Методологічними засадами основою гуманізації освіти є філософський принцип гуманізму, згідно з яким гуманізм – це змінювана з історією розвитку суспільства система поглядів, що визначає цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей, яка вважає благо людини критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяності – нормою стосунків між людьми. Принцип гуманізму ґрунтується на переконанні в безмежних можливостях людини, її здатності до вдосконалення, проголошує людяність, почуття любові до інших, поваги до їхньої гідності.

Професійна підготовка фахівців художнього профілю ставить за мету не лише формування системи знань, умінь, навичок, розвиток особистісних якостей, що відповідають вимогам майбутньої професійної діяльності, а й розвиток самої особистості, що передбачає залучення її до системи гуманістичних, загальнолюдських цінностей. Загальнолюдські цінності об'єднують цінності культури, духовної діяльності, оцінок, моральної свідомості. Духовна потреба кожної людини в самоцінності пов'язана з механізмом саморегуляції та виникає в процесі духовно-практичної і креативно-перетворювальної діяльності. Як зауважує О.М. Куцевол, креативність індивіда визначається багатьма чинниками: потребами й запитамі суспільства; конкретними економічними та соціальними умовами; загальним обсягом знань і досягнень у певній галузі діяльності; можливостями людської свідомості; біологічними та психологічними особливостями конкретного суб'єкта; його інтелектуальними здібностями, рівнем знань та життєвим досвідом; особистісними рисами тощо [8]. У такий спосіб вона виступає джерелом активності відпрацювання власних переконань і цінностей. Зважаючи на це, процеси професійного навчання та виховання не можна відокремлювати, вони пов'язані між собою і сприяють активізації розвитку професійних якостей особистості. Разом з тим, невід'ємним атрибутом митця має стати його культура й інтелігентність.

В прагненні до гуманізації та гуманітаризації освіти, переходу до гуманістичного типу навчально-виховного процесу, спрямованості на формування духовного світу особистості виникає підвищений інтерес до загальнолюдських цінностей. О. Вознюк зазначає, що поєднання дискретного професійно-компетентнісного й

ОСОБЛИВОСТІ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ В СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНИХ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

цілісного гуманістично-особистісного підходів сприятиме становленню освіти, яка орієнтується на підготовку особистостей, компетентних у професійній галузі і здатних до постійного самовдосконалення [4,11]. Тому важливо акцентувати увагу на гуманістичній спрямованості освіти, її орієнтації на самовдосконалення, формування моральних якостей майбутніх фахівців.

Утвердження гуманістичних основ освіти передбачає таку систему навчальних взаємостосунків, у яких кожен учасник стає суб'єктом педагогічного процесу, а його умови дають можливість кожному студенту якнайповніше розвинути, сформувані загальнолюдські цінності, розкрити свої неповторні національні та особисті риси. Водночас гуманістичний підхід в освіті вимагає, щоб навчальний процес враховував усі умови для самореалізації особистості, зростання активності та ініціативності студента, використання у стосунках (викладач-студент) принципів педагогіки співпраці.

Гуманітарна підготовка спрямована на виховання індивіда як активного й вольового суб'єкта в навчанні, розвиток його інтелектуально-творчого потенціалу. З практики відомо, що сучасні методи викладання гуманітарних дисциплін скоріше затемнюють зміст, ніж розкривають його суть. Це відчувається на прикладі студентів, які спроможні переказати все те, що їм викладали, але не в змозі використати здобуті знання в новій ситуації.

Спрямкування освіти на гуманізацію дає можливість молодому поколінню ознайомитись із науковими та культурними здобутками нації. Сьогодні важливу роль відіграє зв'язок професійної підготовки з культурологічною підготовкою, яка сприяє розвитку культури мислення, формуванню професійної культури, впливає на поведінку та розвиток особистості. Гуманізація професійної освіти наголошує на становленні особистості фахівця та розвитку його духовності. Ці якості є невід'ємною складовою професійної культури кожної особистості. За твердженням І.А. Зязюна, структурування гуманітарних і спеціальних знань є ефективним шляхом подолання суперечностей між необхідністю забезпечити духовний розвиток особистості фахівця та традиційними методами навчання. Різниця між традиційною та гуманістичною освітою, на його думку, полягає в тому, що "перша оцінює внутрішній світ студента як невідповідний вимогам освіти, друга розглядає його як контекст учіння, при цьому заохочуються

інтуїтивність фантазії, виявлення почуттів" [7, 19]. Гуманітарна підготовка має не тільки зберегти морально-духовний стан людини, її моральні цінності й традиції народу, а й створити всі умови для розкриття, розвитку та раціонального використання сутнісних сил особистості.

Закласти фундамент професійно-етичної культури особистості, яка здатна розбудовувати і вдосконалювати світ, суспільство, себе, покликана гуманітарна підготовка, мета якої полягає в підвищенні рівня загальної культури майбутніх митців, що є підґрунтям формування професійно-етичної культури. Саме культура забезпечує цілісність професійної діяльності людини. Тому доцільним для формування професійно-етичної культури митців є вивчення не лише спеціальних дисциплін, а й розвиток їхньої загальної культури і внутрішнього духовного світу особистості.

Вивчення дисциплін гуманітарного циклу є невід'ємною складовою формування особистості спеціаліста будь-якого профілю. У підготовці фахівців художнього профілю, важливе значення відіграє використання в навчанні суспільно-гуманітарних дисциплін прийомів філософської, культурологічної, креативної, соціологічної рефлексії, урахування професійних особливостей студентів-митців, орієнтує їх на ідеальні цінності у свідомості для продукування моральних норм поведінки, відводячи головну роль у життєдіяльності духовним цінностям. Духовно-ціннісна основа гуманітарних дисциплін враховує не тільки зовнішні потреби людини, але й аспекти, пов'язані з сенсом життя, взаємозв'язок минулого, сучасного й майбутнього, аналіз людської діяльності та її вплив на подальші покоління. Наявність духовності висуває потребу в знанні про сутність та засоби передусім власного вдосконалення.

Базова основа виховної концепції гуманітарної підготовки закладена в змісті виховної парадигми освіти. С.У. Гончаренко обґрунтовує гуманізацію виховання як принцип, що вимагає від викладачів поваги до прав, свобод і позицій вихованця, висунення до нього розумно сформульованих вимог, поваги до прав людини, доведення до свідомості студента конкретних цілей його виховання, непримусового формування необхідних якостей, відмови від покарань, визнання права особистості на повну відмову від формування якостей, які суперечать переконанням людини [6, 158]. Акцентується увага на процесі самовиховання, який має супроводжувати фахівця впродовж усього життя. Серед компонентів виховної роботи в цьому напрямі відзначимо

ОСОБЛИВОСТІ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ В СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНИХ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

національно-патріотичне виховання, яке спрямоване на розвиток моральних почуттів студентів й сприяє формуванню громадянської позиції, відповідальності, виробленню в них потреби поводити себе згідно з моральними нормами, прийнятими в суспільстві.

Громадянськість, за висловом О.В. Шестопалюка, – це фундаментальна духовно-моральна якість, світоглядно-психологічна характеристика особистості, що має культурологічні засади. Завдяки їй уможливується втілення в життя сукупності соціальних, політичних, громадянських прав, інтеграція особистості в культурні й соціальні структури суспільства [10, 33]. До громадянських цінностей особистості належать патріотизм, почуття відповідальності, потреби самореалізації й самоствердження; інтерес до історії рідного краю, збереження й примноження історичних цінностей; усвідомлення свого етносу; правові цінності, відповідальність за свої дії; пошана до рідної мови та традицій. Таким чином, слід відзначити, що гуманістичне виховання спрямоване передусім на формування морально-етичних якостей особистості, які також мають значущість для її професійного становлення.

Гуманізація професійної освіти передбачає її гуманітаризацію – удосконалення структури світоглядних дисциплін і організацію процесу гуманітарної освіти в навчальному закладі в єдину систему.

О.О. Островерх виокремлює два аспекти гуманітаризації: людинознавчий як відображення знань про життя й діяльність особистості і культурологічний, спрямований на відображення людської діяльності в її історичному розвитку. У цьому зв'язку гуманітаризація освіти передбачає її переорієнтацію з предметно-змістового принципу навчання основ наук на вивчення цілісної картини світу, насамперед, – світу культури, світу людини, на формування в молоді гуманітарного й системного мислення. А в основу навчання покладається формування особистості з багатим духовним потенціалом, орієнтованої на самовдосконалення та самореалізацію [9, 147; 150].

Видатний філософ ХХ ст. Г.-Г. Гадамер вважав, що гуманітарні науки відрізняються від інших тим, що їхні знання безпосередньо визначають усі людські речі, якщо вони самі переходять у людську освіту та виховання [5]. Гуманітарні науки та освіта є невід'ємною частиною всіх інших наук й освіти як такої, їм властиві всі хворобливі вібрації всього світу пізнання, а також деякі особливі проблеми, суто гуманітарні, наприклад, збереження й систематизація, з метою загальної доступності до культурної спадщини людства.

Гуманітарна освіта сприяє духовній консолідації суспільства, професійно-культурному росту індивіда, формуванню творчої особистості, скеровує свої сили на формування світогляду молодого покоління. Допомогає пізнати та усвідомити своє генеалогічне коріння, культурно-історичні традиції, звичаї, історію розвитку та формування свого народу, бере участь у формуванні освіченої молоді. Адже освічена людина це не тільки людина з великим світоглядом, що вже склався, це особистість підготовлена до життя, яка орієнтується в складних проблемах сучасної культури, здатна усвідомлювати своє місце в суспільстві, це, перш за все, духовно багата особистість.

Гуманітарна освіта різноманітна, вона формує науковий світогляд, історичну та політичну культуру, ціннісні орієнтації, життєві позиції студентів. Без урахування гуманітарної складової ми не зможемо підготувати високоморального, кваліфікованого фахівця. Тому професійна освіта має передбачити вивчення гуманітарних дисциплін у більш розширеному форматі, що розвиває раціонально-логічний тип мислення та виконує низку соціальних функцій. Перед гуманітарною підготовкою стоять різноманітні завдання: сформувати в студентів систему наукових знань, понять і вмінь; реалізувати професійну спрямованість змісту освіти; формувати в студентській молоді науковий світогляд, наукове й творче мислення, виховувати екологічну культуру та ціннісне ставлення до науки, розкрити гуманітарні аспекти знань й наукової діяльності.

Метою вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін вважаємо формування у студентів сучасного світогляду, розвиток у них порядності, відповідальності, наполегливості, співчутливості, людяності, тобто їхньої гуманістичної спрямованості. Підгуманістичною спрямованістю розуміють позитивне ставлення до професії, схильність та інтерес до неї, бажання вдосконалювати свою підготовку, задовольняти матеріальні й духовні потреби: людяність, працелюбність, чесність, чуйність, патріотичність, які реалізуються в межах своєї професії [1, 12]. Гуманістична спрямованість студентів передбачає розуміння і внутрішнє прийняття цілей і завдань їхньої майбутньої гуманної діяльності, інтересів, ідеалів, установок, поглядів, переконань.

Важливим завданням викладачів гуманітарних дисциплін є формування національно-патріотичних рис студентів, яке відбувається завдяки формуванню духовного світу особистості людини в умовах розбудови державності;

ОСОБЛИВОСТІ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ В СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНИХ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

урахуванню основних засад становлення та розвитку особистості, переконань; тренуванню та збагаченню пам'яті, розвитку громадянського мислення, виробленню свідомого ставлення до навчання, самоосвіти; формуванню в особистості громадянської гідності, вияву позитивних емоцій.

Гуманітарна освіта повинна сформувати у майбутніх фахівців потребу в безперервній освіті, у розвитку загальної культури, формуванні в особистості комунікативної та інформаційної компетентностей, правової свідомості, естетичності, толерантності. Усе це дасть можливість майбутнім митцям проявити себе в професійній кар'єрі.

Фахівець художнього профілю має бути насамперед гуманною, високomorальною людиною з почуттям відповідальності. Основою моральної поведінки особистості є її переконання, у яких поєднуються знання й почуття, емоціональне та раціональне. Моральні переконання характеризуються послідовним прийняттям людиною вимог, які спонукають її виконувати необхідні етичні норми. Слід зазначити, що гуманітарна підготовка, крім естетичного й духовного, має й моральний вплив на молоде покоління, допомагає пізнати внутрішній світ інших людей, подолати перепони, щоб досягти розуміння людської душі. Це сприяє також цілісному формуванню особистості, який має бути притаманним духовність, самовідданість, відповідальність, толерантність, любов до людей, природи, всесвіту.

Висновки. У зв'язку з цим серед завдань гуманізації освіти в контексті нашого дослідження вважаємо за необхідне виокремити такі: залучення індивіда до системи культурних цінностей і вироблення особливого ставлення до них; розкриття змісту загальносуспільних норм гуманістичної моралі (доброти, взаєморозуміння, милосердя, співчуття та ін.) і культивування інтелігентності як значущого особистісного параметра; розвиток інтелектуально-моральної свободи індивіда, здатності до самооцінки, саморегуляції поведінки та діяльності, світоглядної рефлексії; відродження традицій національної культури, почуття патріотизму та поваги до законів країни й громадянських прав особистості; формування ставлення до праці як до соціально і особистісно значущої діяльності, джерела й чинника матеріальних й духовних цінностей.

Таким чином, гуманітарна підготовка в професійно-художніх закладах освіти спрямована на стимулювання соціального й соціально-психологічного розвитку особистості майбутнього фахівця, який, зокрема містить: опанування

соціальних знань, потрібних для орієнтації в навколишньому світі (соціальне оточення, довкілля, часове орієнтування, географічна, політична, економічна орієнтація тощо); набуття інтерактивних здатностей – умінь самостійно організувати взаємодію з іншими людьми й здійснювати спільну діяльність, мовленнєвої компетентності, необхідних здатностей у сфері соціального оцінювання й самооцінювання, які забезпечать визначення й реалізацію адекватного ставлення до себе й до інших людей завдяки високому рівневі професійно-етичної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук О.Я. *Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.07 "Теорія та методика виховання"* / О.Я. Андрійчук. – К., 2003. – 19 с.
2. Балл Г. О. *Гуманізація освіти як джерело особистісної свободи. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-метод. зб.* / Г. О. Балл; ред. кол. Н. Софій, І. Єрмаков та ін. – К.: Контекст, 2000. – 336 с.
3. Біла книга національної освіти України / [Т. Ф. Алексєєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл та ін.]; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя; НАПН України. – К.: Інформ. системи, 2010. – 342 с.
4. Вознюк О. *Інтегральний підхід до аналізу проблем професійної освіти* / Олександр Вознюк // *Педагогіка і психологія професійної освіти*. – 2009. – № 2. – С. 11–20.
5. Гадамер Г. Г. *Істина в гуманітарних науках* / Г. Г. Гадамер // *Істина і метод*. – К.: Юніверс, 2000. – Т. 2. – С. 39–43.
6. Гончаренко С. У. *Гуманізація освіти* / С. У. Гончаренко // *Енциклопедія освіти* / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 156–158.
7. Зязюн І. А. *Концептуальні засади теорії освіти в Україні* / І. А. Зязюн // *Педагогіка і психологія професійної освіти*. – 2000. – № 1. – С. 10–24.
8. Куцєвол О. М. *Роль креативного середовища у формуванні творчої особистості в її онтогенезі* / О. М. Куцєвол // *Креативна педагогіка: наук.-метод. зб.* / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Вінниця, 2010. – Вип. 1. – С. 63–68.
9. Островерх О. О. *Гуманітаризація як найважливіший принцип побудови освітніх систем* / О. О. Островерх // *Педагогічні особливості формування професійних якостей студентів: зб. наук. пр.* – Харків: СТИЛЬ-ІЗДАТ, 2004. – С. 146–151.

10. Шестопалиук О. Громадянська освіта як фактор формування громадянських компетентностей сучасної молоді / Олександр Шестопалиук // Рідна школа. – 2010. – №3 (963). – С. 33–35.

REFERENCES

1. Andriychuk, O.Ya. (2003). Vychovannia humannosti u studentiv medychnoho koledzhu v protsesi fakhovoi pidhotovky [Education of humanity at students of medical college in the process of professional training]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 19 p. [in Ukrainian].

2. Ball, H.O. (2000). *Humanizatsiia osvity yak dzherelo osobystisnoi svobody. Kroky do kompetentnosti ta intehtratsii v suspilstvo* [Humanization of education as a source of personal freedom. Steps to competence and integration into society]. Scientific method. coll. (Ed.). N. Sophiy & I. Yermakov et al. Kyiv: Context, 336 pp. [in Ukrainian].

3. Aleksieyenko, T.F., Anishchenko, V.M. & Ball, H.O. et al. (2010). *Bila knyha natsionalnoi osvity Ukrainy* [White Book of National Education of Ukraine]. (Ed.). V.H. Kremen, NAPS of Ukraine. Kyiv: Inform. systems, 342 pp. [in Ukrainian].

4. Vozniuk, O. (2009). Intehralnyi pidkhdid do analizu problem profesiinoi osvity [An Integral Approach to the Analysis of Problem of Vocational Education]. *Pedagogics and Psychology of Vocational Education*. No. 2, pp. 11–20. [in Ukrainian].

5. Hadame, H.H. (2000). *Istyna v humanitarnykh naukakh* [Truth in the humanitarian sciences]. *Istyna*

i metod [Truth and Method]. Kyiv: Universities, vol. 2, pp. 39–43. [in Ukrainian].

6. Honcharenko, S.U. (2008). *Humanizatsiia osvity* [Humanization of the Education]. Encyclopedia of Education. Acad. Ped. Sciences of Ukraine; (Ed.). V.H. Kremen. Kyiv: Yurinkom Inter, pp. 156–158. [in Ukrainian].

7. Zyazyun, I.A. (2000). *Kontseptualni zasady teorii osvity v Ukraini* [Conceptual Principles of the Theory of Education in Ukraine]. *Pedagogics and Psychology of Vocational Education*, no.1, pp. 10–24. [in Ukrainian].

8. Kutsevol, O.M. (2010). *Rol kreatyvnoho seredovyshcha u formuvanni tvorchoi osobystosti v yii ontogenezi* [The role of the creative environment in the formation of a creative personality in its ontogenesis]. *Creative pedagogy: science-method. coll.* Academy of International Cooperation in Creative Pedagogy. Vinnytsya, issue., pp. 63–68. [in Ukrainian].

9. Ostroverkh, O.O. (2004). *Humanitaryzatsiia yak naivazhlyvishyi pryntsyp pobudovy osvitnikh system* [Humanization as the most important principle of building educational systems]. *Pedagogical peculiarities of formation of professional qualities of students: Coll. Scient. works*. Kharkiv: STYLE-IZDAT, pp. 146–151. [in Ukrainian].

10. Shestopaliuk, O. (2010). *Hromadianska osvita yak faktor formuvannia hromadianskykh kompetentnosti suchasnoi molodi* [Civil education as a factor of formation of civil competences of modern youth]. *Native school*, no. 3 (963), pp. 33–35. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.01.2018

“Благословенний той, хто знайшов справу в житті, більшого нам не треба”.

Томас Карлейль
британський письменник, історик, філософ

“Чого б ти не навчався, ти навчаєшся для себе”.

Петроній
римський письменник

“Немає години, непридатної для занять корисними науками, і хто помірно, але постійно вивчає предмети, корисні як в цьому, так і в майбутньому житті, тому навчання – не труд, а втіха... Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає учитись, хоча б зовні він і здавався бездіяльним”.

Тригорій Сковорода
український просвітитель-гуманіст, філософ, поет, педагог

